

DISQUISITIO I.

De Angelis.

CAPUT I.

De Angelorum existentia et natura.

ARTICULUS I.

De existentia Angelorum.

THESIS I.

Praeter creaturas sensibiles, aliae quoque invisibiles, intellectuales, nobis superiores, seu Angeli existunt.

1. *Nota.* I. Angelus graeco ἀγγελος a verbo ἀγγελλω annuntiare significat nuntium seu missum; sed quamvis officium angeli pluribus convenire possit, usus tamen tota retro antiquitate jam invaluit ut *nomen* proprie substantias quasdam significaret creatas intellectuales, hominibus superiores, invisibiles et insensibiles nobis. Est ergo nomen Angeli ut jam notarunt S. Gregorius (1) et S. Augustinus (2) «officii, non naturae» non sine fundamento in sacris Litteris ubi omnes Angeli (3) *administratorii spiritus, in ministerium missi* ab Apostolo nuncupantur.

II. Existentiam Angelorum negarunt Sadducaeï (4), dicentes: «non esse... Angelum, neque Spiritum» Anabaptistae, Pantheistae et diebus nostris eam inficiantur materialistae omnes. Idem asserunt spiritistae, non alios spiritus praeter defunctorum animas admittentes.

2. Prob. 1.^a Thesis est de fide, a concilio Lateranensi IV (5) definita et a Vaticano (6) his verbis confirmata: «Hic solus verus

(1) Homil. 34 in Evang.—(2) Ps. CIII, serm. 1, n. 15.—(3) Hebr. I, 14.—
(4) Act. Apost. XXIII, 8.—(5) Cap. Firmiter.—(6) Const. De fide, cap. I.
THEOL.—Tom. IV.—P. I. 2

»Deus... liberrimo consilio, simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales, angelicam »videlicet et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex »spiritu et corpore constitutam.»

2.º Paulus ad Hebraeos (1), in eo dicit Christum minorem fuisse Angelis, quod corpus haberet mortale et passioni obnoxium: *Minus est enim quod dicitur ab Angelis. Eum autem qui modico quam Angelis minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis gloria et honore coronatum.* Christus D. pusillos non contemnere docuit (2) quia: *Angeli eorum in caelis semper vident faciem Patris mei qui in caelis est.* Cum Raphael rogaretur a Tobia (3) respondit: *Ego enim sum Raphael angelus, unus ex septem qui astamus ante Dominum. Videbar quidem vobiscum manducare et bibere: sed ego cibo invisibilis, et potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.* Haec pauca ex Scripturis desumpta sufficiant, monente S. Gregorio (4): «Ecce Angelos et Archangelos omnes fere sacri eloquii »paginae loquuntur.»

3. 3.º SS. Patres hanc veritatem docuerunt. S. Clemens. Rom. (5): «Consideremus exercitum Angelorum, qui Deum circumdant et ejus voluntati obtemperant.» S. Justinus (6): «Colimus exercitum sanctorum Angelorum, qui Deo obediunt et »ipsi similes sunt.» S. Dionysius librum scripsit de *Coelesti Hierarchia*. S. Cyprianus (7), Tertullianus (8), et alii PP. quos vide apud Petavium (9), ipsorum philosophorum gentilium doctrinis existentiam Angelorum adversus gentiles affirmarunt. Recte ergo S. Augustinus (10) docet: «Quamvis »non videamus apparitiones Angelorum... tamen Angelos esse non »vimus ex fide, et multis apparuisse legimus.»

4. 4.º a) «Sed hoc ipsum, ait D. Tomas (11), quod intellectus »est altior sensu, rationabiliter (i. e. probabiliter) ostendit esse ali- »quas res incorporeas a solo intellectu comprehensibiles.» Quomodo intellectus substantias hujusmodi revelet probat (ibid) hoc argumento: «quod praecepit in rebus creatis Deus intendit, est bonum; quod consistit in assimilatione ad Deum.» Atqui non perfecta ut Deum decet, daretur in universo ad eum assimilatio, si alias creaturas pure intellectuales non condidisset. Ergo... *Min.* probat: quia »perfecta... assimilatio effectus (hujus universi) ad causam »attenditur, quando effectus imitatur causam secundum illud per

(1) II, 7, 9.—(2) Matt. XVIII, 10.—(3) Tob. XII, v. 12, 15, 19.—(4) Homil. 34 in Evang. (5) Epist. 1.^a, cap. 34.—6.^a Apol. I, n. 6.—(7) De idol. vanit.—(8) Apolog. c. 22.—(9) De angel, lib. 1, c. 1.—(10) Sermo. I, in Ps. CIII.—(11) I, Q. 50, art. 1.

»quod causa producit effectum, sicut calidum facit calidum Deus »autem creaturam producit (i. e. operatur) per intellectum et voluntatem... subintellige tantum. Ergo si Deus non creasset substantias aliquas pure intellectuales, non daretur in universo perfecta ad eum assimilatio (1). «Unde necesse est ponere, ad hoc quod universum sit perfectum, quod sit aliqua incorporea creatura.» b) In energumenis, maleficis, aliisque hujusmodi generis hominibus, effectus conspiciuntur admirabiles vim naturae corporeae excedentes. Atqui hujusmodi effectus nulli alteri causae tribui possunt quam Angelis: non enim illorum auctor esse potest Deus, cum tales effectus saepe sint pravi, et ex modo quo fiunt moraliter mali; neque probabiliter anima separata, quae, juxta D. Thomam (2), Suarium (3) et alios, cum sit natura sua forma corporis, non plus extra quam intra corpus operari valet. Ergo Angelis seu entibus intellectualibus homine superioribus tribuendi sunt.

5. SCHOLIUM. Ex adductis argumentis patet, Angelorum existentiam, auctoritate Scripturae, Conciliorum et Patrum efficaciter probari, non vero sola ratione naturali ut aliquid voverunt. Nulla ex allatis rationibus, quamvis pro rei capacitate sit suasiva et sufficiens, est demonstrativa. Non prima, quia aegre redditur ratio, cur Deus, qui ad optimum non tenetur, quia aegre redditur ratio, cur Deus, qui ad optimum non tenetur, non sibi universi perfectioni providisset creato homine in gradu intellectivo; non altera, nam plerique cum Scoto (4) satis probabiliter asserunt, animam separatam, quae in intelligendo imitatur Angelum, posse etiam sine ministerio corporis et plus quam in corpore res alias a se movere, maximeque ad Angelum virtutem accedere.

6. Obj. 1.º Initio Genesis: Moyses nullam de Angelis mentionem facit; atqui non praeterisset angelos, omnium creaturarum perfectiores, si revera conditi fuissent. Ergo...

R. Permitto *maj.* Minorem explico cum S. Hieronymo (5), si scopus Moysis fuisset omnium rerum tum visibilium tum invisibilium originem describere; concedo, Si solum visibilium per quas nos in Dei cognitionem ascendimus; neg. Moyses tamen aliis in locis Pentateuchi Angelorum meminit v. g. «Ecce Angelus de »caelo clamavit... Abraham» (6). «Tollensque se angelus Dei, qui »praecedebat castra Israel, abiit post eos...» (7), etc.

7. Obj. 2.º S. Augustinus (8) ait: «Nihil est melius rationali anima nisi Deus.» «Nihil inter omnia, quae creavit (Deus), »Deo, esse propinquius» anima humana: ergo non videtur dici posse Angelos superiores esse hominibus.

(1) Vid. Suar. Metaphys. D. 35, sec. 1.—(2) I, Q. 117, ar. 4.—(3) De Anim. lib. 6. c. 2.—(4) 4. D. 49, q. 14.—(5) Epist. 139.—(6) Genes. XXII, 11.—(7) Exod. XIV, 19.—(8) L. 83, QQ. q. 54; Lib. arb. 3, c. 11.

Resp. 1.º Expresse docere S. Augustinum, angelicam naturam «omnia cetera, quae Deus condidit, naturae dignitate» praecedere (1). Praeterea lib. I. *Retract.* cap. 26, recogitans verba primo objecta, scribit: «Ubi dixi: quod omni anima melius, id Deum dici-mus, magis dici debuit omni creato spiritu.» Quare:

Resp. 2.º Cum Suario (2): «nihil melius» «nihil propinquius» Deo» anima rationali, quoad gratiam et habitudinem ad Deum ut ad ultimum finem; conc. Anima enim rationalis immediate per se ad Deum tanquam in ultimum finem ordinatur, nec minorem prae Angelis capacitate gratiae et donorum habet. Quoad perfectionem naturalem praecise spectatam; neg. Addidi praecise, quia verisimile est, ut vult Suarius (3). Augustinum loqui «de absoluta perfectione, quae pensatis omnibus tam gratiae, quam naturae donis alicui convenit, et sic verum est secundum absolutam» «comparationem, nihil esse melius anima rationali, nisi Deum.....» «si ad singulas animas fiat comparatio, aliquid infra Deum esse» «poterit melius, quam aliqua anima, non tamen simpliciter, quia» «datur anima, quae absolute omnes Angelos excedit, (nempe Christi) et sic etiam dicit Augustinus (4) naturam humanam in Christo esse perfectionem angelicam.»

Obj. 3.º S. Bernardus (5) inquit: «Spiritus est Deus, sunt et Angeli, et hi supra te. Sed Deus natura, Angeli gratia superiores sunt.» Ergo non natura sunt Angeli hominibus superiores.

Resp. Explico sensum, «Angeli gratia superiores sunt» quoad gradum intellectualem generice sumptum et respective ad Deum; conc. specificè sumptum et respective ad homines, neg. Primo sensu locutum esse Bernardum, verba subsequenter satis declarant, addit enim: «Unum siquidem tui et Angeli optimum, ratio est: Deus vero non sui aliquid optimum habet, unum optimum» «otus.» Hoc «unum optimum» in quo Angeli et homines conveniunt, naturaliter perfectius esse in Angelis quam in homine sermone V. in *Cantica* docet: «Quo enim is (homo) involutus carne et terrae incola spiritus, ex consideratione sensibilium proficiens, gradatim quodammodo paulatimque nititur pervenire: eo» «ille coelestium habitator ingenita subtilitate ac sublimitate sua.» «in omni velocitate facilitateque pertingit, nullo utique sensus corporei adminiculo fultus, nullo corporei membri adjuncto officio,» «nullo corporeae ejuscumque rei informatus intuitu.»

8. Obj. 4.º Veteres philosophi, Angelos existere, in suis libris docuerunt; ergo non sola fides, sed etiam ratio eos existere ostendit.

(1) De civ. Dei L. 2. c. 12.—(2) De Angel. L. 1, c. 1, n. 10.—(3) Loc. cit.—(4) Lib. 3. contr. Maxim. c. 25.—(5) De Consider. l. 5, c. 3.

Resp. Dist. *consequens*, etiam ratio angelos existere ostendit valde probabiliter, conc. certo et efficaciter; neg. Revera sufficit, rationem persuadere hanc veritatem ut philosophi gentiles, qui multa ex primitiva revelatione quamvis obscurata, hauriebant, eam admitterent.

THESIS II

Angeli a Deo creati sunt in tempore, simul cum mundo corporeo.

9. Nota. I. Deum esse omnium rerum causam efficientem essendi seu existendi et solum ipsum actione creativa, res omnes quae creatas, ac proinde Angelos effecisse alibi (1) implicite demonstravimus; sed quoniam sicut antiqui Manichaei, Gnostici, Priscillianistae, non desint hodie aliqui Pantheistae creaturas omnes praesertim spirituales e divina substantia emanasse effutientes, explicite et directe Angelorum creatio probanda est.

II. Deus voluntate ab omni necessitate libera, quaecumque voluit creavit (2), potuit ergo Angelos ante, post vel una cum mundo corporeo creare. Ante mundum Angelos extitisse affirmarunt communiter Patres graeci; id negarunt fere omnes Patres latini, dum assernerunt inter universalem rerum visibilium productionem, Angelos a Deo creatos esse. Horum sententia post concil. Lateranense IV, evasit theologicæ certa.

10. I.^o Pars. Est de fide. Prob. I.^o Ex conciliis Lateranensi et Vaticano ut in prima thesi. Concilium Bracarense (an. 563) adversus antiquos haereticos decrevit can. 5: «Si quis animas» «humanas vel Angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manichaei et Priscillianistae docent, anathema sit.» Modernos pariter Vaticanum (3) profligavit definiens: «Si quis dixerit, res» «finitas, tum corporeas tum spirituales, aut saltem spirituales, e divina substantia emanasse... anathema sit.» «Si quis non confiteatur mundum, resque omnes, quae in eo continentur et spirituales» «et materiales, secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo» «esse productas... anathema sit.»

2.º Apostolus (4), Christi excellentiam enarrans, inter alias hanc exhibet: *quoniam in ipso condita sunt universa in caelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus sive potestates: omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant.* Regius Psal-

(1) V. H. De Deo O. M. Disq. VI. Thes. I, II.—(2) V. H. Disq. IV, Thes. XXXVIII. (3) De fid. et ration. can. 4, 5.—(4) Colos. 1, 16, 17.

tes (1) invitat creaturas omnes ad Dei laudem, quia ex ejus mandato et verbo prodierunt. *Laudate Dominum de caelis; laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes Angeli ejus. laudate eum omnes virtutes ejus... Quia ipse dixit et facta sunt; ipse mandavit et creata sunt. Pariter tres pueri in fornace (2); Benedicite omnia opera Domini. Domino... Benedicite Angeli Domini, Domino.*

11. 3.º Perspicue hanc doctrinam Patres testati sunt, tum implicite solum Deum cunctarum rerum causam profitentes, tum explicite de Angelis disserentes. Quia infra alii PP. afferendi sunt, hic solum Theodoretum (3) citabimus: «Angelos, Archangelos et si quid aliud est incorporeum. SS. Trinitate excepta, naturam habere creatam, divina Scriptura nos edocet.» Probat Sac. Litterarum testimoniis et addit: «Sed de his plura loqui supervacaneum existimo, cum hujus doctrinae plena sit divinitus inspirata Scriptura universa.»

12. 4.º Ratio clara hujus veritatis traditur ab Angelico (4) quia «solus Deus est ens per suam essentiam; omnia vero alia sunt »entia per participationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam, sicut omne ignitum »causatur ab igne. Unde necesse est Angelos a Deo creatos esse.» Majorem vide solidum argumento probatam in Disq. IV. De Deo uno Thes. VI. Volum. II.

13. II.^a Pars. Nota. Duobus modis intelligitur aliquid esse aeternum, uno modo ab intrinseco, alio modo ex effectione alterius aeterna. Solus Deus seu ens necessarium est primo modo aeternum; non enim initium et finem durandi habere potest; alia vero quae non sunt Deus considerari possunt respective vel ad durationem praeteritam vel ad durationem futuram. Si hoc secundum fiat, recte dices Angelos aeternos, animas humanas aeternas esse a parte post seu immortales natura sua; si primum, certum est fide et ratione, creaturam nullam natura sua exigere esse ab aeterno; sed quaeri potest, an sit possibilis vel detur aliqua creatura ab aeterno. Quaestioni de possibilitate, negative respondimus in disquisitione de Deo creatore (5) et ibidem (6) rem nullam ab aeterno creatam esse, in communi demonstravimus, nunc specialius de Angelis eandem veritatem tuebimur ad pantheistas penitus evertendos.

14. Est fidei veritas et prob. 1.º Saepe citata concil. Lateranense et Vaticanum statuerunt Deum «simul ab initio »temporis utramque de nihilo condidisse creaturam... angelicam et

(1) Ps. CXLVIII, v. 2, 5.—(2) Dan. III, 57, 58.—(3) Q. 2. in Genes.—(4) 1. Q. 61, art. 1.—(5) Vol. II, Disq. VI, Thes. III, nn. 27-32.—(6) Ibid. nn. 24-26.

»mundanam; creaturae ergo angelicae initium habuerunt temporis ad existendum. Sed quod initium habet existendi non est aeternum. Ergo...

2.º In Proverbis (1) de divina sapientia legitur: *Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio.* Ex quibus verbis ita arguo, Angeli sunt quid factum et creatum ut constat ex prima parte; sed divina Sapientia seu Deus extitit *ante quam quidquam faceret a principio*; ergo Angeli non semper simul cum Deo fuerunt, ac proinde non sunt aeterni.

15. 3.º Licet aliqui Patrum, Angelos ante hunc mundum adspectabilem creatos esse, vel posse dici concederet; semper negarunt esse coaeternos Deo. S. Ambrosius (2); «Licet Angeli aliquando coeperint, erant tamen jam, quando hic mundus est »factus.» S. Augustinus (3): «Proinde ut volet unusquisque accipiat: quod ita profundum est, ut ad exercitationem legentium a fidei regula non aberrantes plures possit generare sententias, dum tamen Angelos sanctos Deo non coaeternos, nemo ambigat.» Theodoretus (4): «Concesso Angelos habuisse initium, si quis dixerit ante fuisse (quam mundum), non offenderet »verbum pietatis.»

16. 4.º Ratione suadetur probabiliter: a) quia ut probavimus (5) repugnat ens creatum esse ab aeterno, b) quia licet non repugnaret, adhuc productio ab aeterno naturae angelicae esset inconveniens; natura angelica mutabilis est in suis operationibus et procedit ab actu puta intellectionis ad actum volitionis etc.: atqui creata ab aeterno, per infinitam quandam durationem in eadem operatione sive intellectus sive voluntatis immutabiliter permansisset. Ergo... *Min.* est aperta; duratio successiva essentialiter initio aliquo et fine clauditur, non enim intelligitur sine prius et posteriori; (6) ergo ut creatura angelica concipiatur aeternaliter possibilis, constituenda est absque operationum successione, seu in eadem operatione jugiter et immutabiliter perseverans.

17. III.^a Pars. Prob. 1.º Lateranense concil. (7) declarat Deum fuisse «qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis »utramque de nihilo condidit creaturam... angelicam videlicet et »mundanam; ac deinde humanam...» Atqui haec verba in sensu communi et obvio suscepta successione excludunt inter creationem Angelorum et corporum. Ergo... *Min.* prob. Particula «simul» quam postea subsequitur alia «deinde» satis negat tempo-

(1) VIII, 22.—(2) *Exameron*, l. 1, c. 5.—(3) *De civitat.* l. 11, c. 32.—(4) Q. 3. in Genes.—(5) V. II, Disq. VI. De Deo creatore. Thes. III, P. 2. n. 28.—(6) Ibid.—(7) *Cap. Firmiter.*

ris posterioritatem, quae ab hac significatur; et verba «simul ab initio temporis» de tempore communi et nostro, seu mundi corporei, non angelici, sermonem esse abunde ostendunt, alias enim concilium de initio temporis nobis prorsus ignoto ageret. Dicedum est ergo juxta concilium Lateranense, Angelos et corpora simul, in initio communi ejusdem temporis concreatos esse.

2.º Sacrae Litterae pulchra synecdoche, Deum omnia creasse innuunt, cum coelos et terra creavit. Exod. (1). *Sex diebus fecit Dominus coelum et terram et mare, et omnia quae in eis sunt.* Sub nomine vero coelorum Angelos comprehendi, auctor est David in Ps. CXLVIII ubi opera creationis enarrans, post coelos, Angelos ad laudandum Deum invitat, deinde res mundanas solem, lunam, aquas etc. ac tandem subdit; (2) *Quia ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt*, alludens profecto ad verba Moysis (3): *In principio creavit Deus coelum et terram*, et ad modum creationis (4) *Dixitque Deus: fiat lux. Et facta est lux* etc. quare parallelismus realis inter prima verba Geneseos et priores versus Psalmi: *Laudate Dominum de caelis* negandum non est. Quod si ita est, certum est: a) omnia creata, sub nomine coeli et terrae fuisse comprehensa, ac proinde Angelos non ante creationem coeli et terrae extitisse.—b) vere concilium Lateranense IV. (l. c.) post Augustinum (5) verba Geneseos *In principio* interpretatum esse ante omnia seu cum adhuc praeter Deum nihil esset.—c) verisimillimum esse, Moysen sub nomine coeli, implicite creaturam quoque angelicam designasse.—d) fidenter nimis asseruisse Vazquezium (6) non potuisse Ecclesiam hanc controversiam definire, quia nec in Scriptura, nec in traditione fundamentum talis definitionis inventur, cui recte opponit Suarezius (7) posse Ecclesiam: si oportuerit, quando sensus intentus a Spiritu Sancto in aliquo loco Scripturae dubius est, nos docere et definire, quis ille sensus fuerit.

18. 3.º Ex SS. Patribus ut jam monuimus nota II, contrarium censuerunt communiter Patres graeci, repugnantibus inde a S. Augustino Patribus latinis, quibus postea primates in omni schola theologorum doctores unanimiter accesserunt. Etiam inter graecos hanc sententiam docuerunt Theodoretus, (8) Epiphanius (9), qui dicit: «Illud evidenter divinus sermo declarat, neque post sidera productos angelos, neque ante coelum terramque constitutos. Est enim certa et immutabilis illa sententia, ante coe-

(1) XX, 11.—(2) v. 5.—(3) Genes. I, 1.—(4) Genes. I, 3.—(5) De civit. Dei. I, 11, c. 6.—(6) D. 224, c. 3, p. 4. 1.^a Pars.—(7) Lib. 1, c. 3, n. 13.—(8) Q. 3, in Genes.—(9) Haeres. 65, n. 5.

»lum et terram nihil omnino conditarum rerum extitisse, quoniam «*in principio creavit Deus coelum et terram*, ut illud sit creandi principium, ante quod creatis ex rebus omnino nulla fuerit.»

19. 4.º Ratio hujus veritatis demonstrativa non datur, cum absque dubio potuisset Deus Angelos ante hunc mundum corporeum creare si voluisset; imo contrarium asserere esset errare et Omnipotentiae divinae detrudere, ratio nihilominus congruens et suadens traditur a D. Thoma (1) haec: «Angeli enim sunt quaedam pars universi; non enim constituunt per se unum universum: sed tam ipsi quam creatura corporea in constitutionem unius universi conveniunt. Quod apparet ex ordine unius creaturae ad aliam. Ordo enim rerum ad invicem est bonum universi. Nulla autem pars perfecta est a suo toto separata. Non est igitur probabile quod Deus cujus perfecta sunt opera, ut dicitur Deuter. XXXII, 4, creaturam angelicam seorsum ante alias creaturas creaverit.»

20. Obj. 1.º S. Basiliius (2) ait: «Erat sane status quidam, mundi generatione superior, abstractis illis a concrectione materiae potentis mundo praestantioribus pro decore accommodatus: temporis etiam conditione anterior, aeternus nimirum ac perpes:» quibus verbis videtur concedere Angelos, quod potentia a materiae concrectione abstractas vocat, ab aeterno extitisse.

Resp. Explico verba S. Patris, «erat status... temporis conditione anterior, aeternus nimirum ac perpes.» relative ad statum et tempus rerum corporearum; conc. absolute i. e. sine initio; neg. Paulo ante dixerat: «Quae ex tempore coeperunt, nec ita esse prorsus eadem, quin aliquando defutura sint et consummandae» unde quia creaturae spirituales nec defuturae, nec consummandae sunt natura sua, dixit sine repugnantia eorum statum, a corporibus independentem, fuisse anteriorem tempore nostro, esseque aeternum ac perpetuum, quia non consummandum; non enim sunt Angeli defectibiles sicut res corporeae.

21. Obj. 2.º Plures Patres verba Domini ad Job (3). *Eccc behemoth quem feci tecum... Ipse est principium viarum Dei*, de Lucifero interpretantur; ergo dicendum videtur angelos ante mundum corporeum a Deo factos esse.

Resp. In sensu obvio et litterali sermo ibi est, juxta antiquos de elephante vel de tauro, juxta modernos de hypopotamo, qui a Deo ut argumentum suae sapientiae et potentiae sicut et alia animalia quae ibi describuntur profertur (4). Propter auctoritatem vero Pa-

(1) I.^a P. Q. 61, ar. 3.—(2) Homil. 1, in Exaem.—(3) Job. XL, 10, 14.—(4) Vid. Pined. in Job, ad fin. v. 19, c. XL.

trum Augustini videlicet. Hieronymi, Gregorii etc. qui de daemone interpretantur, permissio *antecedente*, nego *conseq.* nam *Behemoth*, ut ex contextu patet, dicitur quidem *Principium viarum Dei*, non positive, sed negative, quia nihil ante illum creatum est; inter simul creatas ipse potius quam aliae res vocatur principium, seu principalis, quia omnes alias dignitate superat.

22. Obj. 3.º Ex data expositione concil. Later. dices cum Ferrariensi (1). Angelos simul cum mundo corporeo, non ante esse creatos, veritatem esse non modo theologice certam, sed fidei.

Resp. Errare Ferrariensem, tum quia, auctore D. Thoma (2) illud *simul* potest sumi pro *aequaliter* adversus sequaces Origenis quorum opinione de creatione rerum corporalium non propter se, sed propter peccatum spiritualium, concilium damnare intendebat: tum praecipue ut animadvertit Suarius (3) quia non ex instituto ad id definiendum, sed obiter, et quasi aliud agens declaravit; attamen negandum non est, cum eodem Suario, «non parum auctoritatis accessisse huic sententiae, atque adeo non carere temeritate contra illam nunc sentire.»

ARTICULUS II.

De natura Angelorum.

THESIS III.

Angeli sunt substantiae omnino incorporeae seu adaequate spirituales.

23. *Nota*. I. Substantia *adaequata* corporea est quae natura sua postulat subjectum esse quantitatis, seu partes extra partes ad locum replendum habere; vel quae licet simplex sit, tamen non nisi in corpore et per corpus, ut plures de anima brutorum ratiocinantur, operari valet. Substantia *inadaequata* corporea et incomplete spiritualis est quae, ut anima humana, esse potest sine corpore, non tamen soluta ab omni vinculo corporeo, cum sit forma corporis et ad ipsum ordinem dicat essentialem. Substantia omnino incorporea et adaequate spiritualis, est quae non modo potest esse sine corpore, sed neque ordinem ad illum corpus importat, ita ut independentem a corpore sit substantia omnino completa.

II. Plures ex antiquis Patribus ut Justinus, Tertull., Hilar., Ambr., etc. (4): «magni et docti viri» ait S. Ful-

(1) Sum. cont. gen. 2. c. 83.—(2) Opus. 23. al. 6, edit. Venet. t. 8.—(3) De Angel. l. 1. c. 3, nn. 14, 15.—(4) Pet. av. De angelis. l. 1, c. II.

gentius asseruerunt Angelos «ex spiritu incorporeo, quo a Dei »contemplatione nunquam recedunt; et ex corpore, per quod ex »tempore hominibus apparent» (1) esse compositos. Corpus vero dicebant habere Angelos bonos «aethereum i. e. igneum» daemones «aereum.» ut ipsa corporum subtilitate significaretur nihil prohibere eos simpliciter *spiritus* vocari. Iis, alii non pauci numero, nec auctoritate minores contradixerunt.

III. Thesis nostra post Lateranense concil. est omnino certa ita ut juxta communem theologorum sententiam, temere ageret qui contra sentiret, non esset tamen haereticus, ut aliqui vellent, quia non fuit scopus concilii hanc veritatem definire, sed aliud agens obiter eam declaravit. Contrariam ideo sustinere sententiam, pauci inter catholicos non repugnarunt ut Cajetanus (2), Eugubinus (3), Sixtus senensis (4), Dominic. Bannez.

24. Prob. 1.º Concil. Lateranense IV (5) a Vaticano (6) innovatum. Deum ait de nihilo condidisse «utramque... creaturam, »spiritualem et corporalem: angelicam videlicet et mundanam: ac »deinde humanam: quasi communem ex spiritu et corpore constitutam.» Atqui in his verbis, Angeli totaliter opponuntur corporibus, tamquam membrum divisionis negans omnem corporeitatem et importans solam spiritualitatem. Ergo... Confir. Addit concil. creaturam humanam esse «communem ex spiritu et corpore constitutam.» Atqui creaturae mere corporeae ab humana seceruntur eo quod *spiritu* careant; ergo e contrario Angeli ab hominibus distinguuntur, quia omni privantur corporeitate.

2.º In Scriptura Angeli tam boni quam mali simpliciter *spiritus* vocantur. S. Paulus (7): *Omnes sunt administratorii spiritus*. S. Ioannes (8): *Et a septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt*. De daemone apud S. Matthaem (9) legitur: *Obtulerunt ei (Christo D.) multos daemonia habentes; et ejiciebat spiritus verbo...* S. Lucas (10): *Cum immundus spiritus eierit de homine... assumit septem alios spiritus secum, nequiores se....* Sed nomen *spiritus*, simpliciter dictum juxta ipsam sacram Scripturam rem plene incorpoream designat. Ergo.... *Min.* prob. ex S. Ioanne (11): *Spiritus est Deus*. Apostolus (12): *Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* S. Iacobus (13): *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides*, etc. Sed in his testimoniis et aliis quae possent affer-

(1) S. Fulgentius. Lib. de Trinit. c. 9.—(2) in ep. ad Ephes. c. II.—(3) De peren. philosoph. lib. 8, c. 27.—(4) Biblioth. sanct. lib. 5, ad 8.—(5) Cap. Firm.—(6) Const. Dei Filii.—(7) Hebr. I, 14.—(8) Apocal. I. 4.—(9) VIII, 16.—(10) XI, 24, 26.—(11) IV, 24.—(12) I Corinth. II, 11.—(13) II, 26.

ri. Scriptura utitur hac voce pro substantia simpliciter spirituali vel cum oppositione ad corpus. Ergo... Confir. quia essentia constans ex spiritu et corpore, qualis est homo nequit appellari nisi abusive, simpliciter spiritus; ergo cum verba Scripturae non abusive, sed in sensu obvio et naturali citra repugnantiam sumenda sint, fatendum est secundum Scripturam angelos esse simpliciter spiritus seu omnino incorporeos.

25. 3.º Ex Patribus. S. Ignatius M. (1) Angelos vocat: «*τοὺς ἀσπράνους ἀσπράνους ὄφθαλμοις*» i. e. coelites, incorporeas naturas. Daemonem appellat Epiphanius (2): «*Spiritum impurum et corporis expertem.*» Dionysius in lib. De divinis nomin. c. 4. «*Dei gratia subsistunt intelligibiles omnes, spiritualesque substantiae... Incorporeales omnino atque materia carentes.*» S. Leo (3): «*Fides vera, quae est catholica, omnium creaturarum, sive spirituum sive corporearum bonam confiteri substantiam.*» S. Gregorius M. (4) aperte ait: «*Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et spiritus est, et caro*» et alibi (5) interroganti Petro de apostatis spiritibus, an corporei vel incorporei dicendi essent, respondet: «*Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit?*» Ex quibus omnibus satis constat a primis Ecclesiae Patribus et doctoribus, ad posteriores usque, nunquam defuisse, qui omnimodam Angelorum incorporeitatem assererent. Alios Patres pro hac veritate, vide apud Petavium (6).

26. 4.º Ratio efficax seu evidens, quae probet Angelos debere esse puros spiritus, seu quod idem est, praeter homines non posse alios esse gradus entium corpore et spiritu mixtorum, non datur; congrua et suadens praeter eam, quam attulimus ex D. Thoma. (Thes. I.º n. 4) redditur ab eodem Angelico alia (7), quam Suarius (8) multum urget, quia non tantum ut prior aliquos angelos debere esse puros spiritus concludit, sed omnes omnino; ratio haec est; praeter animam humanam, substantia spiritualis superioris gradus entium, quae sit forma alicujus corporis repugnat; sed Angeli ex dictis sunt substantiae spirituales superiores in essendi gradu hominibus. Ergo... *Moj.* prob. Illa spiritualis et superior substantia haberet corpus aptum ad sentiendum vel non; atqui in neutro casu potest concipi at forma alicujus corporis. Ergo... *Minor* prob. per partes, non primum quia nullum est in natura principium ad fingenda corpora apta ad sentiendum dissimilia nostris, ac constituentia gradum novum, nec concipere valemus

(1) Ep. ad Trall. — (2) Hares, 26, n. 13. — (3) Epis. ad Turib. c. 6. — (4) IV. Mor. c. IX. — (5) IV. Dialog. c. 39. — (6) De Angel. L. I, c. III. — (7) I. P. Q. 51. ar. I; Q. 70. ar. 3. — (8) De Angel. L. I, c. 6; Metaphys. D. 35. sec. 3.ª

ex principiis naturalibus, quomodo sint possibilia alia corpora cum aliis sensibus. Nam et ipsi qui tribuerunt angelis corpora, minime organica et ad sentiendum apta posuerunt, sed subtilissima, aetherea vel aerea ad motum velocissima et ad penetrationem per quaevis interstitia facillima. Non secundum, quia substantia spiritualis corpore non indiga neque ad sentiendum, neque ad intelligendum per phantasmata, laud esse potest forma ordinata tamquam substantia incompleta ad actuandum substantialiter corpus, ut cum illo substantiam per se unam et completam constituat; ergo substantia spiritualis sine corpore ad sentiendum apto repugnat. *Antec.* prob. Forma unitur corpori propter operationem; atqui in facta suppositione, nullum per corpus exerceret substantia spiritualis actum vitae. Ergo...

Si excipis cum Cajetano posse corpus spiritui deservire ad motum localem, reponit optime Suarius, vel est sermo de motu aliorum corporum a substantia spirituali, vel de motu proprii corporis, cui illa uniri fingitur; si primum impertinens est unio cum corpore insensibili, sine operationibus organicis, quae possint esse, per manus v. g. instrumenta movendi alia corpora, movendo enim corpus proprium, *impetu sui spiritus*, seu voluntate sua et imperio, alia moveret, quod aequè bene et expeditius intelligitur praestare, immediate agendo in aliena corpora per suas spirituales potentias, proprio corpore non impeditas. Si secundum, motus ille nihil deservit substantiae spirituali, ergo rejiciendus. *Antec.* prob. Quia substantia spiritualis expeditius et magis per se primo se movere potest sine corpore, quam cum corpore; ergo si solum propter motum localem corpori uniretur, non propter se, sed propter corpus uniretur, quod rectae rationi absolum est.

5. Marcus (1) et Lucas (2) referunt Christum ejecisse daemonium, cui nomen erat «*Legio quia intraverat daemonia multa in unum hominem*»; atqui si daemones non sunt incorporei et pure spirituales, quomodo multi, [juxta plures interpretes 6666] fuerint simul unius corporis hominis obsessores, omnem imaginandi vim transcendit. Ergo...

27. Obj. 1.º Genes (3): *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchrae acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant... Postquam enim ingressi sunt, filii Dei ad filias hominum illaeque genuerunt, isti sunt potentes a saeculo viri famosi, ubi Septuaginta loco filii Dei legunt Angeli Dei, unde multi ex antiquis Patribus Justinus (4), Clemens, Alex. (5), Tertullianus (6), Athenagoras (7), Lactantius (8) etc. colligunt*

(1) V. 9. — (2) VIII, 30. — (3) VI, 2-4. — (4) Apol. 1.ª — (5) Strom. III. — (6) Lib. de hab. mulier. — (7) Leg. pro., Cto. 23. — (8) Divin. int. 24.

habere Angelus corpora, quibus foeminas cognoscere et gigantes generare poterunt.

Resp. *Angeli Dei* in nonnullis codicibus Septuaginta Interpretum positum esse loco *Filii Dei* ad designandos veros Angelos; neg. ad significandam sanctitatem, morum puritatem hominum justorum seu filiorum Seth; concedo. Textus primigenius, cui concordant vulgata et correctiores codices Septuaginta Interpretum habet: אֱלֹהִים בְּנֵי דֵי, filii Dei, qua phrasi in Scriptura homines boni et justi pluries notantur. Vide Deuter. XIV, 1, 2; Isaiam I, 2; Jerem. III, 14; Proverb. XIV, 26, etc. Aliunde patet, non posse ibi intelligi veros Angelos, non Angelos bonos, quia jam erant beati et impeccabiles; non angelos malos, quia hi nec dicuntur nec dici possunt filii Dei. Ita contrarie ad Patres in objectione citatos h. l. exposuerunt S. Philastrius (1), S. Augustinus (2), S. Cyrillus Alex. (3), Theodoretus (4). Hos sequuti sunt communiter interpretes cum S. Thoma (5). Deinde etsi daremus, ut voluit post objectos Patres, Tostatus, Paulus Burgensis, et Franciscus Valensius, per Angelos malos genitos esse gigantes, id non posset accidere per corpora sibi connaturalia, sed per corpora assumpta et corrogata ex hominibus virili semine. Vid. D. Thom. (l. c.) qui notat, quod si aliquis ita nasceretur non esset: «filius daemones, sed illius hominis cuius (esset) semen acceptum.»

Obj. 2.º I. Reg. XVI, 23 legitur daemoneum ad cytharae pulsam a Saule exiisse; fugatum apud Tob. VI, 19 fumo jecoris; ligatum a Raphaelle in deserto, ibid. VIII, 3; delectari tandem locis humidis et palustribus apud Job XL, 16. Atqui horum effectuum solum corporeae substantiae sunt capaces. Ergo...

Resp. Explico singula; dicitur in Scriptura daemoneum *vi* pulsationis cytharae coactum abire, *vi* fumi jecoris fugatum, a Raphaelle ligatum vere ut corpus et naturaliter; neg. miraculose, divina operante virtute; conc. In Job, affertur daemoneum loca humida appetens, proprie et in sensu obvio et litterali; neg. in sensu mystico et metaphorico ad significandas animas voluptati et luxuriae deditas; trans. Vide dicta supra n. 21. *Minor*, disting. horum effectuum solum substantiae corporeae sunt capaces, physice, naturaliter, et passive; conc. moraliter et effective realiter virtute divina; neg.

Inst. Angeli ab iis quibus apparent videntur, tanguntur, ad mensam invitati comedunt, etc. Ergo corporei sunt, aliter nec videri, tangi etc. possent.

(1) Haeres. 108.—(2) De civit. Dei. l. 15-2;—(3) Glaphyr. in Gen. II, n. 2, con. Julii.—(4) Q. 47, in Genes.—(5) 1, Q. 51, ar. 3.

Resp. Distin. *antec.* Angeli illa omnia praestant corpore proprio; neg. corpore assumpto vero et reali, quo secundum speciem externam videntur comedere, loqui etc. quamvis *ultrater* corpore nec loquantur nec comedant; conc. *Videbor*, ait Raphael Tobiae (1), *quidem vobiscum manducare et bibere, sed ego cibo invisibili ulor.*

28. Obj. 3.º Synodus Nicoena II (2) approbavit doctrinam Joannis Thessalonicensis Episcopi docentis: Catholicam et Apostolicam Ecclesiam nosse Angelos intelligibiles quidem, «non tamen incorporeales omnino et invisibiles... subtiles autem corpore et aereos et igneos.» Ergo...

Resp. Neg. *antec.* Tarasius concil. praeses. Joannis sententiam temperavit, et errore de Angelorum corporeitate suppresso, ita concilio locutus est: «Ostendit Pater (Joan. Thessal.) quod Angelos oporteat pingi, quoniam circumscripti sunt; et veluti homines multis apparuerunt» cui omnes Patres responderunt: «Etiam Domine.» ex quibus clare apparet concilium probasse substantiam sententiae, nempe Angelos depingi posse, non autem rationem probasse, nisi in eo sensu quod aliquando corporis specie hominibus ut homines apparuissent. Praeterea concil. in fidei professione ait: «Veneramus imagines sanctorum et incorporeorum Angelorum.»

Obj. 4.º Patres ut Justinus, Tertullianus, Ambrosius et alii, usque ad S. Bernardum (3), qui dubius haeret tribuerunt Angelis corpora subtilia. Ergo...

Resp. Hos Patres deceptos fuisse; tum ex sententia Platonis, qui angelos admittebat corporeos, tum ex versione Septuaginta Genes. VI. *Videntes Angeli Dei*, etc. Quare ex his Patribus nulla accedit contrariae sententiae probabilitas, cum hodie pro omnimoda incorporeitate firmi stent theologi et fideles cum Scriptura, et pluribus Patribus una cum concil. Later. et Vaticano.

THESIS IV.

Angeli non sunt compositi tamquam ex forma et materia spirituali.

29. *Nota.* Ex thesi proxime praecedenti satis constat nullam materiam corporealem posse ingredi compositionem substantiae angelicae; an vero constituti sint Angeli ex forma et materia spirituali hic inquirendum est, propter paucos theologos, inter quos D. Bonaventura (4), qui Angelos ex hujusmodi materia compositos

(1) XII, 19.—(2) Act. 5.—(3) Serm. 5 in Cantic.—(4) In. 2, Dis. 3.

esse docuerunt, reliquis omnibus ad factum quod attinet adversantibus, nam de possibili ut probabiliorem habuerunt oppositam sententiam Izkuerdo, Arriaga. Viva, alique recentiores.

30. Prob. 1.º Patres qui Angelos ab omni materia corporea alienos praedicant, eos vident simpliciter immateriales, nullam aliam praeter corpoream supponentes existere materiam. Ergo juxta SS. Patres, Angeli sunt purae formae nulli materiae admixtae. *Antec.* prob. Dionysius (1) Angelos vocat: «essentias ab omni materia liberatas et mentes corpore ac materia carentes» et infra c. 7. «Ab omni materia et admixtione solutae, ac liberae mentes sine materia aequaliter.» Idem docet in lib. de *Coelesti Hierarch.* cc. 12 et 15. Gregorius Nazian. (2) asserit angelos esse «simplices.» Eodem modo Athanasius, Eusebius Caesariensis et alii loquuntur.

Prob. 2.º Ex communi theologorum consensu quorum princeps D. Thomas (3) ait: «impossibile est quod substantia intellectualis habeat qualemcumque materiam.»

31. 3.º Forma quae non indiget subjecto ut ab ipso in esse sustentetur, neque ut illo ad suas operationes utatur, inutiliter ac proinde absurde dicitur ex se et natura sua ad aliquod subjectum seu materiam ordinata. Sed forma pure spiritualis, ut angelica, nullo indiget subjecto ad suas operationes neque ut in esse sustentetur. Ergo...

32. Obj. 1.º Qui non est actus purus, est compositus ex potentia et actu. Sed Angelus non est actus purus, et ratio potentiae convenit materiae: ratio actus convenit formae. Ergo...

Resp. Concedo *major.* et *min.* quoad primam partem; secundam dist. potentia aliquae est materia et aliquis actus est forma, conc. *min.*: omnis potentia est materia et omnis actus est forma proprie dicta; neg. *minor.* Anima quin sit materia, recipit suam subsistentiam et intellectioem; ideoque est potentia ad illas, et idem de Angelo dicendum est cum sit substantia finita et distincta a Deo.

Obj. 2.º In Angelo datur compositio ex genere et differentia. Sed genus sumitur ex materia et differentia ex forma. Ergo...

Resp. Dist. *major.*... datur compositio ex genere et differentia logica seu rationis, conced. physica et realis, neg. Ad *minor.* sed genus sumitur ex materia, etc. disting. secundum rei veritatem, neg.; secundum analogiam et proportionem, concedo.

Obj. 3.º Forma limitatur a materia. Ergo si Angeli ex nulla componentur materia erunt infinitae seu illimitatae perfectionis, quod repugnat.

(1) De div. nom. c. 4—(2) De virg. carn. v. 48.—(3) I. Q. 50, ar. 2.

Resp. Dist. *antec.* Forma limitatur a materia arguitive, conc.; ex eo enim quod materia constituat unum totum cum forma, arguitur formam esse finitae et limitatae perfectionis. Formaliter, neg.; nam tum forma, tum quaevis alia res creata limitatur per suam essentiam in se finitam et a Deo creatam.

33. Obj. 4.º Possibilis est materia spiritualis, sive talis quae non sit subjecta quantitati, et unum efformet totum cum forma spirituali. Ergo cum Angelis nulla major, quam natura sua postulat, tribuenda sit simplicitas, nihil vetat eos dicere esse, vel forte compositos esse ex forma et materia spirituali. *Antec.* prob. et negative quia nulla assignari potest repugnancia; et positive, quia si anima rationalis, unum totum facere potest cum materia corporea, a fortiori idem valebit forma spiritualis cum materia spirituali suae formae magis proportionata.

Resp. 1.º Trans. *Antec.* neg. *consq.* In rebus facti sufficit consensus Patrum et theologorum asserentium Angelos esse substantias prosumplices in natura sua, ut non liceat privato theologo sine *temeritatis nota* a communi omnium suffragio recedere.

Resp. 2.º Neg. *antec.* cum D. Thoma prob. 2.º allato. Ad prob. primam nego assumptum propter dicta argum. 3.º Ad secundam, nego illatum: anima rationalis indiget corpore ad operationes vegetativas et sensitivas et suo modo per phantasmata etiam ad intellectivas; at substantia complete spiritualis, quae solum intelligit, vult, movetque se et alia, ad nullum subjectum seu materiam habere potest ordinem, quia hae operationes ex suo conceptu independentes sunt a quolibet subjecto; ergo substantia complete spiritualis, nullam proportionem habere potest ad materiam etiam spiritualem, quae ut docet Angelicus (1) esset pura potentia in ratione substantiae, quomodo autem pura potentia substantialis utilis vel necessaria esse possit, ad operationes omnino independentes a subjecto, fingere possibile est, assequi minime. Consonant Eximus (2).

THESIS V.

Admittenda est in Angelis compositio metaphysica ex genere et differentia.

34. Est communis et certa sententia contra Durandum. Et prob. Angeli constitui possunt sub praedicamento. Sed quidquid sub praedicamento constitui potest, componitur metaphysice ex genere et differentia. Ergo Angeli... *Minor.* est clara, nam quae sub aliquo genere seu praedicamento continentur, per aliquid cum aliis

(1) Opusc. 15, c. 7.—(2) Metaphy. D. XIII, sec. 14, n. 14.
THEOL.—Tom. IV.—P. 1.

rebus conveniunt, et per aliquid ab ipsis rebus ejusdem generis differunt, sed illud est genus, hoc differentia. Ergo... *May.* prob. a) Deus a praedicamento excluditur quia propter infinitam ejus celsitudinem, convenientiam metaphysicam univocam cum entibus creatis nullam habet; atqui Angeli sunt finiti in essentia et virtute; ergo a praedicamento non excluduntur. b) Angeli univocam habent convenientiam cum ceteris substantiis creatis, nam et conceptus substantiae creatae communis est illis sub eadem ratione, et in modo subsistendi seu substanci accidentibus pari similitudine donantur; continentur ergo Angeli sub praedicamento *substantiae*.

SCHOLIUM. Angeli recte definiuntur: Substantiae creatae spirituales completae.

35. Rectam dicimus definitionem alicujus entis creati, quae ex aliquo praedicato communi seu genere et ex aliquo omnino proprio et speciali seu differentia, ens de quo agitur ab aliis discernit et simul cetera praedicata, quae ei conveniunt quasi in radice continent. Haec omnia in allata definitione locum habent, siquidem verba *substantiae creatae* praedicatum sunt commune seu genus quibus convenientia Angelorum cum omnibus aliis substantiis creatis significatur; verba *spirituales completae* exhibent praedicatum peculiare seu differentiam, nam per *spirituales* seu incorporeae et immateriales differunt Angeli tum ab homine, qui est substantia composita ex corpore et spiritu; tum ab aliis substantiis completis pure corporeis; per *completae* i. e. ita perfectae in ratione substantiae, sive naturae, ut nequeant cum alio facere unum per se in ratione naturae, per quod differunt ab anima rationali, quae est substantia spiritualis incompleta, apta, cum corpore constituere naturam humanam. Caetera tandem praedicata Angelorum quasi in radice continet, cum ex data definitione legitime inferantur intellectivitas, immortalitas, etc. ut ex dicendis patebit. Consonat D. Thomas (1) docens: «immaterialitas alicujus rei, est ratio, quod sit cognoscitiva.»

THESIS VI.

Angeli sunt natura sua immortales.

36. *Nota.* I. Incorrumpibile duplici sensu sumi potest, primo ita ut incorruptibile solum excludat propriam physicam corruptionem, consistentem in eo, quod manente subjecto, deficiat compositum et generatur vel possit generari aliud; secundo, pro indestructibili tam per annihilationem, quam per corruptionem. Primo modo certum est, Angelos esse omnino incorruptibiles, quia Angelus est entitas spiritualis, simplex, indivisibilis; e contra altero modo pariter certum est et juxta plures de fide, Angelos esse destructibiles.

(1) I. Q. 14, ar. 1.

quia Deus potest eos annihilare et destruere (1). *Quomodo*, quaerit Sapiens (2) *possit aliquid permanere, nisi tu voluisses?* et Paulus (3) *Qui solus habet immortalitatem.*

II. Ex dictis de spiritualitate Angelorum satis constat eos per causas secundas nullatenus corrumpi aut interiri posse, contrarium enim non habent in rerum natura et aere subjecto in quo contrarium Angeli destructivum introducatur. Superest quaerere an Angeli sint naturaliter indestructibiles in ordine ad Deum?

III. Indestructibilitas seu immortalitas Angeli relate ad Deum potest habere duplicem sensum: primo, ut Angelus ideo dicatur indestructibilis a Deo naturaliter, quia non possit destrui a Deo ad exigentiam naturae; secundo, in quo Angelus dicatur naturaliter indestructibilis, sed non ita ut ei debeatur sua aeterna conservatio, quare non feret ei violentia, nec esset miraculum, si negaretur, sicut esset miraculum, ignem debite applicatum non comburere. In priori sensu omnes theologii respondent affirmative, in altero etiam affirmativam sententiam strenue propugnant Vazquez (4) caeteris communissime una cum D. Thoma (5) negantibus. Thesis prout asserit Angelos de facto existentes esse immortales est de fide ex Scriptura et communi totius Ecclesiae sensu, qua addit *natura sua* comparative saltem ad causas secundas, perniciosissimus esset error contrarium sustinere, comparative vero ad Deum est certa et tenenda sententia cum unanimi jam theologorum consensu, qui ita sentiunt et loquuntur de anima humana.

37. Prob. 1.º Concil. Lateranense V. (6) cum Leone pp. X. in Bulla *Apostolici regiminis* contra eos qui «de natura praesertim animae rationalis, quod videlicet mortalis sit» docent, declarat hanc doctrinam unum esse inter «nonnullos perniciosissimos errores a fidelibus semper explosos» et subdit: «hoc sacro approbante concilio damnatum et reprobamus omnes asserentes, animam intellectivam mortalem esse;» intellige *natura sua*, nam hunc sensum verba praecedentia «de natura... animae rationalis» quod... mortalis sit, postulatur, et subsequenter declarant, additur enim: «cum illa (anima) non solum vere per se et essentialiter humani corporis forma existat... verum et immortalis.» Ergo a fortiori idem est de Angelis dicendum, qui sunt anima humana natura superiores et nobiliores.

2.º Juxta S. Matthaeum (7) Christus D. dicit reprobus:

(1) Suar. de angel. l. 1, c. 9. — (2) Sapiens. c. XI, 26. — (3) I. Timoth. VI, 16. — (4) I. P. D. 182. — (5) I. Q. 50, art. 5, ad 3. — (6) Sess. 8. — (7) XXV, 41.

Discedite a me maledicti, in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus et apud Lucam (1): sadducaei negantibus resurrectionem respondit: *Illi vero qui digni habeantur... resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores: neque enim ultra mori poterunt; nequales enim Angelis sunt...* Sed in his textibus, daemionibus poena aeterna, angelis sanctis gloria aeterna statuitur, immo additur justos ex hominibus post resurrectionem ultra mori non posse, quia devenerunt Angelis aequales scilicet in immortalitate qua ante resurrectionem carebant. Ergo omnes angeli sive mali aeternae puniendi, sive boni aeternae beandi, sunt immortales et non ut homines qui non natura, sed gratia facti sunt angelis aequales. Si enim pari ratione homines post resurrectionem et Angeli essent immortales ratio Christi adversus sadducaeos *aequales enim Angelis sunt* multum enervaretur et fere nulla esset. Confr. Ex verbis *Lucae neque nubent, etc.* deducunt auctores Angelos natura sua non posse nubere, ducere uxores; ergo pari ratione ex verbis *ultra mori non poterunt*, arguendum est, eos naturaliter mori non posse.

38. 3.º Dionysius (2): «Intellectuales substantiae vitam habent indeficientem ab universa corruptione, morte et materia, et generatione mundae existentes.» Jo. Damascenus (3): «Quod vacat corpore, id rationis est particeps, et immortale, ut animus.» Angelus et daemon.» Alios Patres vide apud auctores.

39. 4.^a a) Deus nullam rem potest destruere *naturaliter*, nisi, vel quia sit in natura exigentia ad ejus destructionem, vel quia rei desit sua causa naturalis; vel cesset finis eam conservandi; atqui respectu Angeli nec dari potest in natura exigentia, ut destruat; nec ei deficere sua causa naturalis, nec cessare finis ut conservetur; ergo adhuc per ordinem ad Deum, est Angelus naturaliter indestructibilis seu immortalis. *Major*, prob. Philosophi catholici post SS. Patres, solo naturae lumine animam rationalem immortalem esse convincunt. Sed animae rationalis immortalis minime convinceretur, nisi esset naturaliter indestructibile id cui desit in natura exigentia ad ejus destructionem; cui nec posset deesse causa connaturalis, nec desit finis conservandis. Ergo... b) Quod ex sua natura petit operationes connexas naturaliter cum ipsius perpetuitate, est naturaliter perpetuum; sed Angelus ex sua natura petit operationes naturaliter connexas, cum ipsius perpetuitate. Ergo... *Min.* prob. Angelus titulo agentis liberi petit libertatem cum bona vel mala operatione connexam. Sed hae operationes sunt connexae cum perpetuitate Angeli; quia si sint graviter malae, debetur eis aeternitas poenae

(1) XX, 35, 36.—(2) De *divin. nominis*, c. 4.—(3) Lib. de *decr. et plas.*

ut postea probabitur; si sint bonae, aeterna felicitas saltem naturalis. Ergo Angelus natura sua postulat perpetuas operationes ac proinde est naturaliter perpetuus seu immortalis.

40. Obj. 1.º Angelus dicitur immortalis per *gratiam*. Synod. VI (1): «Angeli immortales perseverant, non naturam revera incorruptam proprieve immortalem habentes essentiam; sed gratiam a Deo sortiti.»

Cyrellus Alex (2): «Quae naturis praecipue insunt, ea respectu Creatoris nihil sunt; ignis combustivus quidem est, sed non Deo; sic etiam Angelus immortalis quidem est, non Deo.» Similiter loquuntur Irenaeus (3), Ambrosius (4), Augustinus (5), Hilarius (6), Damascenus (7). At si angelus natura sua esset immortalis, non diceretur immortalis et aeternus per gratiam, Ergo...

Resp. *Dist. maj.* per gratiam naturalis creationis et conservationis; concedo; per gratiam ordinis supernaturalis; neg. Concil. et Patres hac distinctione explicio; excludunt ab Angelis immortalitatem essentialem soli Deo propriam; conc.; immortalitatem naturae debitam, absolute tamen a Deo annihilabilem, per potentiam quam dicimus extraordinariam, neg. Hic sensus patet ex ipsis S. Cyrilli verbis, quibus ait, Angelum esse immortalem ad modum quo ignis combustivus est, sed ignis naturaliter combustivus est, et debite passo applicatus solum supernaturaliter non comburet si Deus concursum negaret; pari modo Angelus naturaliter immortalis est, et nonnisi miraculose a Deo destrui potest. *Minor*, distingo, non diceretur... per gratiam si nullo modo Angelus penderet a Deo vel ab ipso necessario conservaretur; conc.; si a Deo annihilabilis est; neg.

Obj. 2.º S. Irenaeus (l. c.) et alii aliqui Patres, Angelos esse mortales esse asserunt; Tatianus (8) Angelos jam esse mortuos affirmat, Ergo...

Resp. *Dist. primam antec.* assertionem, mortales faciunt Angelos ex falso supposito de eorum corporeitate; conc.; retento vero supposito, omnimodae Angelorum spiritualitatis; neg. Alteram assertionem etiam distingo, affirmat Tatianus angelos malos jam esse mortuos, moraliter propter peccatum; conc.; physice, per interitum; neg. Confer Petavium, de Angelis l. 3. c. 4; et l. 1. c. 5.

41. Obj. 3.º Deus potest destruere et annihilare Angelum. Atqui

(1) Epi Sophron. act. 11.—(2) *Theaur.* l. 20.—(3) Lib. 2, 64.—(4) De *fid. lib.* 3, c. 3.—(5) Epi. 59.—(6) In *P. S.* 148, n. 5.—(7) De *fid. lib.* 2, c. 3.—(8) *Orat. cont. graecos*, n. 14.

Deus id potest, quia Angelus ex natura sua est destructibilis et annihilabilis a Deo. Ergo...

Resp. Distinguo *major*. miraculose operando; concedo; naturaliter et juxta exigentiam naturae angelicae; nego, et contradistincta *minor* nego *conseq.*

ARTICULUS III.

De numero et ordine Angelorum.

THESIS VII.

Angeli sunt in magna multitudine, imo omnes materialium rerum species probabilius numero superant.

42. *Nota.* Numerum Angelorum amplissimum esse est de fide ex indubitata Sacrae Scripturae sententia; de numero autem determinato nihil certi statui potest ac varie de hac re opinantur doctores (1). communior sententia est eos excedere numero omnes specificas naturas corporeas.

43. Pars I. Prob. 1.º Daniel (2) ait: *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.* Paulus ad Hebraeos (3): *Sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis Jerusalem coelestem, et multorum millium Angelorum frequentiam.* Joannes (4): *Et vidi et audivi vocem Angelorum multorum in circum throni, et animalium et seniorum; et erat numerus eorum millia millium.*

2.º S. Dionysius (5): «Multi sunt beati exercitus supernarum mentium, infirmam et constrictam excedentes nostrorum materialium numerorum commensurationem.» S. Gregorius Niss. (6) Angelorum copias ait: «numero quodam esse infinitas.» S. Ambrosius (7): «Habet Angelorum, habet Archangelorum, Dominationum, Potestatum, Tronorum aliorumque innumerabiles greges, quos in montibus dereliquit.»

44. 3.º Ratio primaria tanti numeri Angelorum est omnipotentia et voluntas Dei, de qua per Scripturam et traditionem nobis constat; rationes congruentes et suadentes sunt: a) ex S. Thoma (8) perfectio universi est illud quod praecipue Deus intendit in creatione rerum. Atqui universi perfectio congruit, in majori excessu creari ea, quae prae aliis perfectiora sunt. Ergo congruens

(1) Suar. De ang. l. 1, c. 11. — (2) VII, 10. — (3) XII, 22. — (4) Apoc. V, 11. — (5) De coel. hier. c. 14. — (6) De homin. opif. c. 17. — (7) In Luc. lib. 7.º, n. 210. — (8) l. Q. 50, ar. 3.

seu rationabile est quod Angeli substantiae prorsus immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales quasi incomparabiliter. b) ex Suarezio (1): «Angeli creati sunt, ut Deo assistant, eique ministrent, et pro ejus honore pugnent.» Sed Deus Rex est infinitae Majestatis, quam pene infinitam familiam spirituum sibi assistentium ac ministrantium et innumeras militum legiones decet habere. Ergo Angeli qui sunt ministri Dei, etc. *Min.* confir. ex Prover. (2). *In multitudine populi dignitas regis, et in paucitate plebis ignominia principis.* Et ex Matthaeo (3) ubi Christus dixit Petro: *An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum.*

45. Pars II. Prob. 1.º Testimonia Patrum supra adducta (prob. 2.º), angelos excedere multitudine, res materiales a nobis enumeratas aperte asserunt. Atqui non est credibile eos putasse Angelos plures esse quam omnia individua materialia simul sumpta, v. g. arenarum maris. etc. Ergo secundum rerum materialium species, non individua earum, dixerunt Patres Angelos esse «innumerabiles greges» copias infinitas, etc. Confir. ex auctoritate Angelici D. (4) qui Dionysii verba exponens ait: «Unde et substantiae incorporeae omnem multitudinem materialium specierum transcendunt.»

46. 2.º Tamquam fere certum ab omnibus theologis habetur singulos homines suum Angelum custodem habere; singulas etiam rerum species praecipuas saltem, regna et principatus ab uno Angelo custodiri; hujusmodi Angelos ad infimum pertinere hierarchiam; praeter eos multo plures Angelos existere. Ergo Angeli omnes specificas rerum corporearum naturas numero excedunt.

THESIS VIII.

Angeli inter se specie differunt.

47. *Nota.* Supponimus ex Philosophia, ea specie differre quae sub eodem genere constituta, discrepant in ultima differentia seu in aliquo praedicto, quod essentiale sit, v. g. Homo, leo, equus; et ea solo numero distingui, quae individua sunt ejusdem speciei infimae v. g. plures leones. Asserimus itaque spiritus coelestes non tantum individualiter, sed etiam essentialiter alios ab aliis discernendos esse. Thesis est communis theologorum cum D. Thoma (5), ei adversantur S. Bonaventura (6), Albertus M., Guillelmus Paris, et alii pauci.

(1) De angel. l. I, c. XI, n. 4. — (2) XIV, 28. — (3) XXVI, 53. — (4) De pot. Q. 6, ar. 6. — (5) l. Q. 50, ar. 4. — (6) 2, D. 3.

48. Prob. 1.º S. Dionysius (1) ait: «Enuntiant sanctorum voluminum traditiones, superiores substantias esse graduum inter se celsitudine differentes.» S. Athanasius (2): «Neque enim irrationalia sunt ut homo rationalis; neque Angeli ut Throni. neque hi ut Potestates. Sed omnes quidem sunt creaturae; singulae vero res creatae secundum genus suum in propria substantia, uti factae sunt, sic existunt et manent.» S. Joan. Chrysostomus (3): «Ordines Angelorum esse genera coelestia innumerabilia.» S. Isidorus Hispal. (4): «Pro graduum dignitate, ministeria sunt illis distributa.» Sed si Angeli «graduam celsitudine» naturaliter differunt, si «pro graduum dignitate, ministeria» diversissima eis conaturalia credita sunt, si «genera coelestia innumerabilia» constituunt, si non sunt idem inter se «sicut irrationalia non sunt homo» non tantum numero, sed etiam essentia et specie discreti dicendi sunt. Ergo...

49. 2.º Angeli specie differentes possibiles sunt. Atqui si possibiles sunt Angeli specie distincti, de facto in tanta multitudine in qua conditi sunt, dantur. Ergo... *Maj.* prob. Specifica multiplicatio naturae angelicae repugnaret vel ratione suae simplicitatis, vel ratione perfectionis gradus intellectivi, qui inter Deum animamque rationalem unicus et in essentia creata summe perfectus esset. Sed neutrum dici valet. Ergo... Non primum: tum quia simplicitas non eximit Angelum a compositione metaphysica ex genere et differentia (5), tum quia non apparet ulla repugnantia si dicimus, plures res in simplicitate naturae convenire et simul differre eo quod eam naturae simplicitatem per entitatem notabiliter diversam habeant, ad modum quo formae materiales ignis, aquae, ferri, etc., sunt in essentia simplices et nihilominus inter se notabiliter differunt. Non secundum: quia angelica substantia finito modo inextrahibilem Dei perfectionem imitatur; poterit ergo inaequaliter illam essentia sua imitari et sic possibilis erit diversitas specifica Angelorum. *Min.* prob. Axioma est D. Thomae (6) perfectio universi est illud quod praecipue Deus intendit in creatione rerum. Atqui in tanta multitudine Angelorum consentaneum est universi perfectioni, eos in magna specierum varietate creatos esse, si huiusmodi species ut probavimus possibiles sunt. Ergo... *Min.* prob. cum Suario (7): a) «Quia distinctio et ordo specierum est per se, et magis augeat perfectionem et nobilitatem universi, quam sola individuorum multiplicatio.» b) «Quia multitudo specierum in in-

(1) De coelis. Hierar., c. 5.—(2) Orat. 3.—(3) Homil. 2. De incom. Dei natura.—(4) De sum. bono, li. 1.—(5) Supr. Thes. V.—(6) 1. P. Q. 50, ar. 3.—(7) De ang. lib. 1, c. XII, n. 6.

»ferioribus gradibus corporum, seu viventium mirum in modum ornatur universum, divini quae sapientiam, bonitatem et potestatem ostendit; sed gradus substantiarum separatarum magis pertinent ad universi perfectionem, quam omnes inferiores; ergo maxime debuit in illo haec varietas specierum inveniri.»

50. Obj. 1.º SS. Patres affirmant omnes Angelos in eadem esse specie: S. Basilius (1), S. Athanasius (2), S. Cyrillus Al. (3). Ergo non sunt inter Angelos species diversae.

Resp. Affirmant omnes Angelos in eadem esse specie proprie dicta; neg. improprie dicta; conc. Omnes enim Angeli conveniunt in gradu spirituali a materia omnino abstracto, praecisive ab illa essentiali intelligendi perfectione, qua in infima specie constituuntur. Hoc ultimum negligentes Patres et primum considerantes vere asseruerunt Angelos esse ejusdem speciei scilicet subalternae, sicut ad eandem speciem animalis irrationalis seu sensitivi pertinent leo, equus, mus, etc. Quod si aliquis eorum non posset ita explicari nihil mirandum, cum de re incerta agatur.

51. Obj. 2.º Magis et minus, non mutant speciem. Atqui Angeli conveniunt in gradu intellectivo, in eoque non nisi secundum magis et minus differunt. Ergo...

Resp. Dist. *maj.* Magis et minus... speciem, in accidentalibus; conc. in substantialibus; neg. et contra-distincta *min.* neg. consequens. Licet magis et minus in accidentalibus, et quando habentur per intensionem vel additionem gradus ad gradum non variant speciem: ipsam mutant in essentialibus et quando habentur per identitatem ac perfectionem essentialem.

SCHOLIUM

De sil inter Angelos distinctio numerica.

52. S. Thomas 1. p. q. 50. art. 4. quaestionem resolvit hoc pacto: «Sed hoc est impossibile. Ea enim quae conveniunt specie et differunt numero, conveniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia et forma, ut dictum est supra, sequitur quod impossibile sit esse duos angelos unius speciei; sicut etiam impossibile esset dicere quod essent plures albedines separatae, aut plures humanitates; cum albedines non sint plures, nisi secundum quod sunt in pluribus substantiis. Si tamen angeli haberent materiam, nec sic posset esse plures angeli unius speciei. Sic enim oporteret quod principium distinctionis unius ab alio esset materia, non quidem secundum divisionem quantitatis, cum sint incorporei, sed secundum diversitatem

(1) Lib. 3, cont. Eunom.—(2) Ad Antioch., q. 4.—(3) Lib. 2, in Theod.

»potentiarum: quae quidem diversitas materiae causat diversitatem
»non solum speciei, sed etiam generis.»

53. Objicit sibi 1.º ad 3. «Praeterea anima et Angelus ex opposito
»dividuntur. Sed omnes animae sunt unius speciei. Ergo et angeli.»

«Ad tertium dicendum, quod bonum speciei praeponderat bono
»individui. Unde multo melius est quod multiplicentur species in
»Angelis, quam quod multiplicentur individua in una specie.»

Obj. 2.º ad 4. «Praeterea, quanto aliquid est perfectius in natura,
»tanto magis debet multiplicari. Hoc autem non esset: si in una
»specie esset unum tantum individuum. Ergo multi angeli sunt
»unius speciei.»

«Ad quartum dicendum, quod multiplicatio secundum nume-
»rum, cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente,
»sed sola multiplicatio secundum speciem, ut supra dictum est.
»Unde perfectio naturae angelicae requirit multiplicationem spe-
»cierum, non autem multiplicationem individuum in una specie.»

54. Sententia D. Thomae non transcendit limites probabilitatis: nam contraria, nempe: posse in eadem specie infima plures esse Angelos solo numero diversos est plurium et insignium theologorum.

55. Probant praecipue hoc argumento: Ideo Angeli non possent distingui solo numero intra eandem speciem infimam, quia principium formale distinctionis pure numericae seu individualis, est materia. Atqui principium formale distinctionis pure numericae seu individualis non est materia. Ergo... *Ma.* Prob. Formae tum substantiales tum accidentales differunt numerice et non per materiam. Ergo... *Antec.* prob. Forma ignis A non est forma ignis B, albedo corporis C non est albedo corporis D independente a materia, et similiter anima Petri non est anima Pauli independente a corpore. Ergo... *Antec.* constat, quia Deus potest conservare formam sine materia, accidentia sine subjecto, et adhuc A non erit B, neque C erit D. Animae Petri et Pauli post mortem naturaliter subsistent sine corpore, et nonnisi numerice distinguuntur; imo pro priori naturae ad unionem cum corpore jam una non erat alia; ergo independente a corpore jam erant individualiter distinctae.

56. Non mirum igitur, si tum assertio, tum ratio D. Thomae praeclaris ex familia dominicanae theologiae Capreolo (1), Durando, Ferrariensi (2), Bannesio aliisque adeo difficiles visae sunt, ut non dubitarent asserere S. Doctorem loquentem esse de potentia ordinaria seu juxta naturalem exigentiam Angeli, ad modum quo ignem naturaliter non comburere impossibile est. Fundamentum desumunt ex eodem Angelico (3) alibi dicente: «Valde ruditer argumentantur, ad ostendendum quod Deus facere non possit, quod sint multi intellectus ejusdem speciei, credentes hoc involvere contradictionem: dato enim quod non esset de natura intellectus quod multiplicaretur, non propter hoc oportet, quod intellectum multiplicari, includeret contradictionem... Sic ergo intellectus, si naturaliter esset unus omnium, quia non haberet na-

(1) 2. D. 3. q. 1.—(2) Con. gen. P. 2. c. 93.—(3) Opusc. 16. § Restar.

»turalem causam multiplicationis, posset tamen sortiri multiplicacionem ex supernaturali causa, nec esset implicatio contradictionis.» «Ubi D. Thomas, ait Suarius (1), contrariam sententiam non solum esse falsam sentit, sed etiam valde rudem, ac subinde improbabilem.» Hinc Ferrariensis (l. c.) putat secundum mentem D. Thomae, posse Deum absolute facere plures Angelos ejusdem speciei, non vero relative secundum modos multiplicationis materialis nobis notos; atque hoc sensu loquitur juxta ipsum Angelicus, cum dicit impossibile, esse duos Angelos unius speciei.

Finem impono cum Damasceno (2): «Ac quoad essentiam quidem aequales ne sint inter se, an dispares, compertum non est: solus hoc scit Creator illorum Deus, qui universa explorato novit.

THESIS IX.

Datur inter Angelos ordo hierarchicus seu sacer principatus, qui juxta SS. Patrum et theologorum communem sententiam per tres hierarchias et novem choros distinguitur.

57. Nota. I. Hierarchia vi nominis significat principatum sacrum, re solet definiri: collectio personarum aliquo modo sacrarum sub aliquo principe, ac proinde hierarchia coelestis seu angelica est collectio Angelorum Dei servitio addictorum sub aliquo principe ordinata. In quovis principatu duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, et multitudo ordinata sub principe, quare si universa Angelorum ordinata multitudo uni et supremo principi Deo subjecta consideratur una est hierarchia angelica, si vero ipsa inspicitur multitudo varii in ea gradus deprehenduntur, praecipue tres, nam quidam Angelorum ordinem immediatum habent ad Deum, alii ad alios Angelos, quique in ultimo sunt gradu ad homines ceterasque res mundanas sub Deo gubernandas, unde tres exurgunt hierarchiae. Rursus sub unaquaque hierarchia alii dantur ordines seu chori quibus significatur multitudo seu ordo magis specialis Angelorum ejusdem hierarchiae peculiarem similitudinem in aliquo munere habentium. Juxta Dionysium infra afferendum in suprema hierarchia sunt Seraphim, Cherubim et Throni; in media Dominationes, Virtutes et Potestates; in infima tandem Principatus, Archangeli et Angeli.

II. Existere aliquem ordinem in Angelis secundum varios dignitatis gradus est fide certum juxta Suarium (3) et de Valentia (4). Quod sint novem chori absque temeritatis nota inficiabitur nemo cum et eorum nomina in Scriptura inveniuntur et

(1) De Ang. l. 1, c. 15, n. 3.—(2) de fide, c. 3.—(3) De Ang. l. 1, c. 13.—(4) Tom. 1. D. 4. q. 1, punct. 3.

ut nomina diversorum ordinum Angelorum communi Patrum et theologorum sententia habeantur.

58. Prob. 1.º Concil. Constantinopolit. II. generale V. anathemate percussit origenistas contententes omnes angelos satisfactam cepisse divinae contemplationis et in deterius conversos assumpsisse corpora «atque hinc factum esse, ut alii Cherubim, alii Seraphim, alii Principatus vel Potestates, vel Dominationes, vel Throni et Angeli, et quotquot sunt ordines coelestes effecti fuerunt ac vocati.» Ergo juxta concilium inter Angelos datur ordo hierarchicus ad quem pertinent Cherubim, Seraphim...

2.º Isaias (1) *Vidi Dominum sedentem super solium... Seraphim stabant super illud.* Ezequiel (2). *Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus...* Paulus (3) loquens de Christo ait: *quoniam in ipso condita sunt universa in coelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates.* Ad Rom (4) scribit: *Certus sum quia neque angeli, neque principatus, neque virtutes... neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei.* Ad Thessalonicenses vero (5): *Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce archangeli.* Sed ex his locis aliisque quae possent adduci ex Sacra Scriptura, argumentabatur S. Gregorius M. (6). «Novem Angelorum ordines diximus, qui videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim. Esse namque Angelos et Archangelos pene omnes sacri eloqui paginae testantur, Cherubim vero, atque Seraphim saepe, ut notum est, libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus ad Ephesios enumerat dicens: *Super omnem Principatum, et Potestatem et Virtutem, et Dominationem.* Qui rursus (ad Colos.) scribens ait: *Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates...* Dum ergo illis quatuor quae ad Ephesios dixit... conjunguntur Throni, quinque sunt ordines, qui specialiter exprimuntur; quibus dum Angeli et Archangeli, Cherubim atque Seraphim adjecti sunt procul dubio novem esse Angelorum ordines inveniantur.»

59. 3.º S. Dionysius Areop. (7) «Substantias coelestes omnes theologia novem explanatoriis nominibus appellavit: has divinus noster initiator in tres ternarias distinxit distributiones.» In constit. apostolicis S. Clementi Rom. attributis (8) legitur: «Te adorant innumerabiles Angelorum copiae, Archangelorum, Thro-

»norum, Dominationum, Principatum, Potestatum, Virtutum, »Aeternorum exercitum, Cherubim et senis alii praediti Sera- »phim.» S. Cyrillus Hier. (1) sacrificii Missae liturgiam explanans ait: «Facimus deinde mentionem... Angelorum, Archangelorum, Virtutum, Dominationum, Principatum, Potestatum, »Thronorum; Cherubim multis faciebus praedictorum quasi dicentes »davideum illud: *Magnificate Dominum mecum* (2). Mentionem »etiam facimus Seraphim quae in Spiritu Sancto vidit Isaias »thronum Dei circumstantia et duabus alis faciem tegentia, dua- »busque pedes ac duabus volantia.» S. Isidorus (3). «Novem »autem ordines esse Angelorum sacrae Scripturae testantur, id est »Angelos, Archangelos, Thronos, Dominationes, Virtutes, Princi- »patus, Potestates, Cherubim et Seraphim.» Hi Patres tam ex graecis quam ex latinis desumpti sufficient ad communem ecclesiae sensum demonstrandum, alios vide apud Petavium l. 2. c. 1.

60. 4.º Ex congruenti ratione D. Thomae (4) «Ipsa... ratio »hierarchiae requirit ordinum diversitatem. Quae quidem diversi- »tas ordinum secundum diversa officia, et actus consideratur, sic- »ut patet quod in una civitate sunt diversi ordines secundum di- »versos actus; nam alius est ordo judicantium, et alius pungantium »et alius laborantium in agris, et sic de aliis. Sed quamvis multi »sint unius civitatis ordines, omnes tamen ad tres possunt reduci, »secundum quod quaelibet multitudo perfecta habet principium, »medium et finem. Unde et in civitatibus triplex ordo hominum »invenitur: quidam enim sunt supremi ut optimates; quidam autem »sunt infimi, ut vilis populus; quidam autem sunt medi ut popu- »lus honorabilis. Sic igitur et in qualibet hierarchia angelica ordi- »nes distinguuntur secundum diversos actus et officia; et omnis »ista diversitas ad tria reducitur, scilicet ad summum, medium et »infimum; et propter hoc in qualibet hierarchia Dionysius (l. »c.) ponit tres ordines.»

61. Obj. 1.º *Cherubim* Moysis (5) et Ezequielis (6) sunt mera symbola gloriae et omnipotentiae Dei, ab sphingibus aegyptiorum et *Kirubi* seu tauris alatis assyriorum desumpta. Ait enim Ezequiel (7) de cherubinis *ipsum est animal quod videram juxta flumen Chobar.* Ergo non potest Scriptura probari Cherubim Angelos esse ac consequenter unum Angelorum esse ordinem ab aliis distinctum.

Resp. Nego assertum cum communi Patrum sententia, nam apud Moysen sermo metaphoricus non est, ipsisque Cherubinis com-

(1) Vl. 1, 3.—(2) X. 4, 5.—(3) Col. 1, 16.—(4) VIII, 38.—(5) 1.º c. IV, 15.—(6) Homil. 34. in Evang.—(7) De coel. Hier. c. VI.—(8) Lib. 8. cons. 12.

(1) *Catches. mys.* 5, n. 6.—(2) Ps. XXXIII, 4.—(3) *Elym.* 1, 7, c. 5.—(4) 1.º Q. 108. ar. 2.—(5) *Genes.* III, 24.—(6) *Cc. I, X.*—(7) *Ibid.* X, 15.

mittitur paradisi custodia, quae certe meris symbolis vel status ut vult recentissimus auctor, improprissime crederetur. Ezequielem distinctione expono: figurate seu symbolice loquitur de Cherubinis: C. ipsa Cherubim sunt nuda symbola; N. Ex toto contextu apparet Cherubim ministros seu Angelos esse qui Deum comitantur, et *egressa*, ait (1); *est gloria Domini a liminae templi, et stetit super Cherubim. Et elevavit Cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me; et infra (2) et elevarunt cherubim alas suas, et rotae cum eis et gloria Dei Israel erat super ea.* Ad confirmationem dico, quamvis forte *remote* possent verba: *Ipsum est animal*, etc. referri ad assyriorum Kirubi seu ad statuas aligerorum taurorum regum palatia, idolorumque templa excubantes, *certo et proxime* alludunt ad visionem primam (c. I.) quam Propheta juxta flumen Chobar habuit et in qua primo Cherubim ei revelata sunt. *Remote* transmissi, quia non repugnat Deum Ezequieli et hebraeis invisibilia suae gloriae et potestatis, per ea quae inter Assyrios videbant declarasse.

62. Obj. 2.º Insignes sacrae Scripturae expositores (3) docent visiones Isaiae, (c. VI.) et Ezequielis (cc. I et X) visionem esse unius ejusdemque rei i. e. gloriae Domini, quare Seraphim Isaiae sunt Cherubim Ezequielis et e contra. Praeterea addunt Cherubim Ezequielis non unum vel alterum angelicum ordinem representare, sed absolute angelicos exercitus. Idem dicit de Cherubim custodiente paradisum. Ergo Seraphim et Cherubim esse, ex Scriptura minime probatur.

Resp. *Dist. ante.* Id docent cum fundamento plus minusve probabili; omitto: cum communiore theologorum et Ecclesiae sensu post S. Dionysium; nego. Extrinsece differre inter se visiones Isaiae et Ezequielis concedit Maldonatus, sed et intrinsece etiam distingui Seraphim a Cherubim officiorum diversitas suadet, dum Seraphim in Dei laudibus celebrandis occupantur, Cherubim vero ad vehendum currum gloriae et vindictae Dei destinantur; ideo Deus dicitur sedere super Cherubim, quod nusquam, ait S. Hieronymus (4) de Seraphinis praedicatum invenimus. Merito ergo ex his locis optime communis interpretatio invenitur. Merito ergo ex his locis optime communis interpretatio Patrum et theologorum duos esse intellexit primarios ordines Angelorum Seraphim nempe et Cherubim, nulla enim alia sacrae Scripturae testimonia inveniuntur in quibus de Cherubinis et Seraphinis specialior mentio, ac propriior officiorum descriptio fiat. Ad alteram rationem dabitur in nota responsio.

(1) *Ibid.* v. 18, 19.—(2) XI, v. 22.—(3) Prado in Ezeq. c. 1. sec. VI; Maldon. in Ezeq. c. 1.—(4) *Epis.* 143; ad *Damas.*

Instab. S. Joannes cui symbolice in Apocalypsi (1) revelata est gloria Dei vidit Cherubim Ezequielis cum alis senis sine intermissione canentia divinum trisagium *Sanctus, Sanctus*, etc. ut de Seraphinis refert Isaias (2). Ergo iidem Angeli qui Cherubim apud Ezequielem sunt Seraphim apud Isaiam et vice versa iidem qui Seraphim, etc.

Resp. Neg. consq. Cherubim Sti. Joannis eadem esse ac Ezequielis quoad *substantiam* ipsa textuum collatio demonstrat et communis concedit interpretatio: quod vero S. Joannes Cherubim alis sex instructa, Dei laudes jugiter canentia viderit, *accidentarium* est, et ex eo satis explicatur, quod Ezequieli revelata sunt Cherubim actu trahentia currum Dei vindictam in iudaeos exercere volentis, Joannes eadem conspexerit throno Dei assistentia ejusque gloriam ut Seraphim celebrantia.

63. *Nota.* Quamvis sit probabile non solum nomen Angelorum, sed etiam alia nomina Virtutum, Thronorum, Cherubimorum, etc. interdum accipi in Scriptura ut communia omnibus vel pluribus ordinibus Angelorum, nihilominus tenendum est illis nominibus significari proprietatem aliquam discretivam singulorum ordinum Angelorum inter se distinctorum. Ratio praecipua est, ut ex dictis patet, quia ita SS. Patres et theologo intellexerunt: ulterius considerandum est nomina illa sumi posse *communiter et appropriative*, si primum fit, proprietates aut officia designant pluribus Angelis aut omnibus communia v. g. principatum agere, ministrare, amare Deum, etc. et ex hac parte talia nomina interdum communiter usurpantur. Sic quamvis forte non esset, dictus est Cherubim Angelus paradisi. Si secundum fiat, proprietatem nomine expressam speciali modo in aliquo ordine reperiri indicatur atque nomen inde sumptum tali ordini appropriatur, qui per excellentiam in hac vel illa proprietate seu perfectione denominatur.

SCHOLION I.

De proprietatibus et muneribus singulorum ordinum Angelorum.

64. **Angeli** sunt minimi inter Angelos et ipsis singulorum hominum custodia committitur.

Archangeli habent excellentiam et principalitatem quamdam in ministrando non quatenus aliis Angelis imperent, sed quia destinantur ad personas Regum, Principum, Pontificum, Fundatorum ordinum religiosorum, etc. Ratione hujus muneris indirecte potest Archangelus exercere aliquam potestatem in alios Angelos, v. g. Archangelus Pontificis in Angelos Episcoporum ad bonum Pontificis procurandum.

(1) IV, 7-9.—(2) VI, 2.

Principatus sunt qui omnibus Angelis et Archangelis praesunt in his, quae ad salutem hominum tam privatorum, quam principum et tam singularum personarum, quam communitatum pertinent.

Potestates sunt illi angeli, qui resistunt daemonibus peculiari efficacitate.

Virtutes sunt angeli, qui Deo inserviunt ad miracula faciendam.

Dominations illi sunt angeli, qui spirituali et excelso modo, omnibus ordinibus exequentibus iussa providentis Dei dominantur, vel ordinando, vel intimando singulis quid per singulos fieri oporteat, sive in generali distribuendo munera, sive interdum in particulari Dei voluntatem illis revelando.

Throni sunt sedes Dei propter celsitudinem puritatis et praeclarenti qua fruuntur animi pace, quare prae reliquis inferiorum ordinum Angelis, aptissimi sunt ad recipiendos divinos fulgores.

Cherubim perfectione divinae scientiae eminent.

Seraphim ardentissimo amore in Deum feruntur.

SCHOLION II

De ratione et modo distinctionis in ordinibus angelicis.

65. 1.º Suppositis iis, quae diximus supra Thes. VIII, probabilius est tum hierarchias, tum singulos choros specie distingui.

Nam si verum est dari plures species substantiarum Angelorum, inter illas potissimum talem differentiam constituere debemus, quas maxime inter se distantes, ex signis et actionibus earum esse concipimus; sed ita accidit inter choros hierarchiarum ut ex scholio I perspicuum est. Ergo...

66. 2.º Distinctio hierarchica Angelorum fundamentaliter est a natura, completur vero per gratiam.

Est haec assertio D. Thomae (1) et aliorum cum Suarezio (2) et declaratur breviter, quia distinctio hierarchiarum et ordinum angelicorum in illa fundatur varietate perfectionum essentialium, quibus Angeli naturâ suâ sunt alii aliis perfectiores, gratia enim, ut infra dicturi sumus, data consuetur Angelis secundum proportionem naturallium; radix ergo differentiarum inter Angelos ab eorum natura sumenda est, complementum vero et perfectio consistit in donis gratiae, primo quidem ac per se in donis gratiae sanctificantis, quibus magis vel minus perfecte singuli ordines Deo adhaerent; secundario in gratiis gratis datis, vel ministeriis Angelorum. Ex his deducitur: a) Coelestem hierarchiam ab ipsa creatione Angelorum ineepisse atque in aeternum duraturam esse, licet post finale iudicium quoad officia actualia erga homines cesset. b) Non posse homines secundum perfectionem naturalem ad ordinem pervenire Angelorum; sed secundum gloriae statum posse supra

(1) I. P. Q. 103, ar. 4. — (2) De Ang. I, c. 14, n. 15.

omnem ordinem angelicum evehi, sicut de Beatissima Virgine Maria praedicandum est.

67. Obj. 1.º Visio Dei excellentior est amore; ergo supremus Angelorum ordo non ab amore ut Seraphim, sed a visione seu scientia ut Cherubim denominandus esset.

Resp. Conc. *antec.*; dist. *conseq.* ergo non ab amore, si amor non supponeret etiam excessum in scientia, conc. *conseq.*; si supponit neg. *conseq.* Ex suo enim genere ait Suarezius (1): «amor divinus abstracte spectatus, est infallibilis signum maioris excellentiae, quam scientia... quia amor supponit cognitionem et non e contra, ideo in amoris excellentia quasi intrinsece imbitur excellentia visionis...»

68. Obj. 2.º Inaequalitas in donis gratiae sanctificantis vel gloriae essentialis uniformiter invenitur in omnibus Angelis beatis; ergo non magis possunt distingui Cherubim a Seraphim, v. g. quam ipsi Seraphim inter se. *Antec.* prob. Si infimus inter Seraphim comparatur in ordine gratiae et gloriae supremo Cherubino et alii cui ex superioribus Seraphinis, non minus excedet infimus inter Seraphim supremum Cherubinum, quam superior Seraphinus infimum Seraphinum; sed Seraphinus superior non constituit novum ordinem; ergo neque infimus.

Resp. Dist. *antec.* Inaequalitas... uniformiter invenitur si sola gratiae et gloriae natura attenditur; C. Si consideratur gratiam et gloriam in Angelis, Deo providente, proportionem servare cum diversis Angelorum naturis; N. Ad probat. dist. *may.* non minus excedet materialiter et quoad numerum intra gradus gratiae juxta divinam ordinationem proportionatos naturae Seraphinorum; C. Formaliter extrinsece quatenus hi gradus gratiae praedordinati sunt a Deo huic naturae angelicae et non alii; nego.

CAPUT II.

De intellectu Angelorum.

ARTICULUS I.

De natura cognitionis angelicae.

69. Cognita Angelorum essentia, de ipsorum operationibus agendum est, ac primo de facultate intelligendi, quae est praecipua et directrix voluntatis, Angelos intelligere ex his quae diximus ad naturam eorum spirituales probandam (2) satis elucet et sacrae paginae cum iubicumque de eis sermo est semper ut videntes, cognoscentes, laudantes Deum etc. inducant, certissimum et indubitatum reddunt. Plures denique historiae testantur Angelos bonos

(1) De Ang. I, c. 13, nn. 18, 19. — (2) Thes. III. Isteol. — Tom. IV. — P. I.